

INFORMACIJSKI SUSTAV KULTURNE BAŠTINE RH TEUTA

LANA KRIŽAJ

**Ministarstvo kulture, Uprava
za kulturni razvitak i kulturnu
politiku
Zagreb, Hrvatska**

UVOD

Informacijski sustav kulturne baštine Teuta razvijen je u Ministarstvu kulture ponajprije za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturne baštine, ali je jednako tako namijenjen i široj stručnoj zajednici, a njegovim postavljanjem na Internet bit će dostupan i najširoj javnosti.

Zadaća sustava je trostruka: prvo i osnovno, treba pružiti uvid u cjeloviti spomenički fond RH; druga je stvaranje baze znanja nužne za rad na zaštiti kulturne baštine u smislu pružanja uvida u razinu dokumentiranosti spomenika i u postojeću dokumentaciju o spomeniku, a treća je zaštita kulturne baštine u njezinu najizravijem smislu, jer je digitalizacija dokumentacijskih zbirki, koje su i same po sebi kulturno dobro, najučinkovitiji oblik njihove zaštite.

Projekt izgradnje jedinstvenoga informacijskog sustava kulturne baštine definiran je 2000./2001. godine, a u jesen 2002. godine Ministarstvo kulture započelo je programsku provedbu tog projektnog zadatka.

Opsežnim informatičkim radovima otprije postojeći digitalni dokumenti (baze

podataka izrađene u dBASEIV, nekolicina “kućnih” Access aplikacija) uspješno su preneseni na SQL server i objedinjeni u jedinstvenu relacijsku bazu podataka, te je razvijeno korisničko sučelje u Accessu. Zahvaljujući tome, danas raspoložemo višekorisničkim informacijskim sustavom koji omogućuje praćenje promjena u podacima, automatsku mrežnu komunikaciju, prijavu pogrešaka, automatsku mrežnu dogradnju sustava te dodjeljivanje ovlasti na razini korisnika, odnosno grupe korisnika.

Okosnicu sustava čini Središnji inventar kulturne baštine RH, a sustavom su obuhvaćene i dokumentacijske zbirke s područja kulturne baštine (fototeka, fotoCDteka, planoteka, mikrofilm), Registar kulturnih dobara RH, prijedlozi programa zaštitnih radova na spomenicima kulture, adresar osoba i ustanova relevantnih za zaštitu kulturne baštine te niz pomoćnih datoteka nužnih za funkcioniranje službe zaštite spomenika kulture.

Sustav je usklađen s europskim standardima (preporuke i smjernice Vijeća Europe, ISO standardi), kako u smislu sadržaja i strukture podataka, tako i u smislu tehničke platforme na kojoj je sustav razvijen, čime su ostvareni preduvjeti za brzu i laku razmjenu podataka sa srodnim ustanovama u Hrvatskoj (ponajprije s Hrvatskim restauratorskim zavodom), ali i u širim, međunarodnim razmjerima.

Pri utvrđivanju koncepcije sustava, ali i tijekom cjelokupnog rada na sustavu, razmatrana su iskustva drugih zemalja na području dokumentiranja i inventariziranja kulturne baštine, pa se u tom smislu redovito prati razvoj sustava English Heritagea, vodećega državnog tijela za zaštitu kulturne baštine u Engleskoj

(*Historic Buildings, Sites & Monuments Database*), te francuskog sustava *Mérimée*, koji vodi i održava Ministère de la Culture et de la Communication, Direction de l'Architecture et du Patrimoine. Također su uspostavljene i veze sa susjednim državama, ponajprije s Republikom Slovenijom, čiji je informacijski sustav kulturne baštine vrlo nalik hrvatskome i u potpunosti usklađen s europskim standardima, što čini pretpostavke za buduću suradnju i razmjenu podataka.

Nakon, uvjetno rečeno, dovršetka, jer je riječ o jednom otvorenom i permanentnom sustavu, ISKB Teuta pružat će cjelovit pregled spomeničkog fonda RH, popraćenog podacima o pravnom statusu, stanju spomenika te stupnju dokumentiranosti kulturne baštine, a bit će dostupan i javnosti putem Interneta. Osim tekstualnih baza podataka, informacijski će sustav sadržavati i digitaliziranu dokumentacijsku zbirku fototeke i planoteke, a planira se i digitalizacija zbirke mikrofilmirane tehničke dokumentacije.

U sljedećoj se razvojnoj fazi predviđa integriranje geospacijalnih podataka u sustav (GIS), što će osigurati kvalitetniju podlogu za potrebe prostornog planiranja i interpretaciju baštine u prostoru i prirodnom okolišu te omogućiti interdisciplinarni pristup očuvanju kulturne baštine. Konačno, cijeli će sustav biti povezan u jedinstvenu cjelinu s postojećim sustavom Hrvatskoga restauratorskog zavoda - BREUH (*Baza restauratorski evidentiranih umjetnina u Hrvatskoj*).

BAZE PODATAKA U SKLOPU ISKB-a TEUTA

Kao što je već u uvodu spomenuto, informacijski sustav Teuta obuhvaća niz

baza podataka s područja zaštite kulturne baštine koje su radi bolje preglednosti grupirane u nekoliko osnovnih skupina:

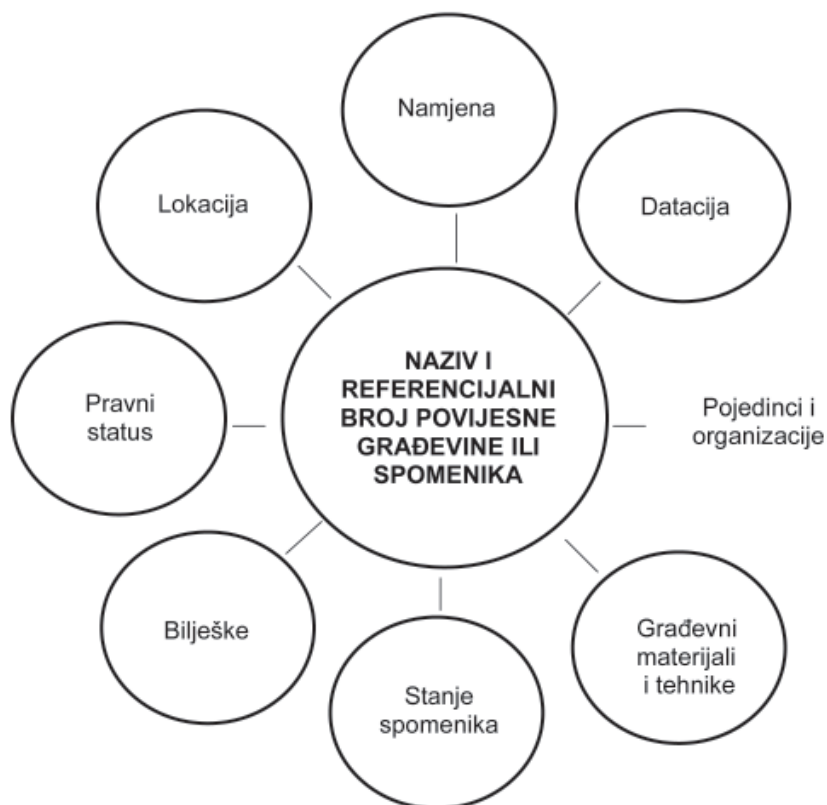
1. **Središnji inventar kulturne baštine** (*Graditeljska baština; Povijesne cjeline; Arheološka topografija*),
2. **Administrativne baze** (*Zaštitni radovi; Registar kulturnih dobara RH*),
3. **Dokumentacijske zbirke** (*Fototeka; Mikroteka; Planoteka; FotoCDteka*),
4. **Ratne štete**,
5. **Pomoćne baze** (*Službeni popis naselja u RH; Adresar osoba i ustanova; Tezarurus spomeničkih vrsta*).

Središnji inventar kulturne baštine RH

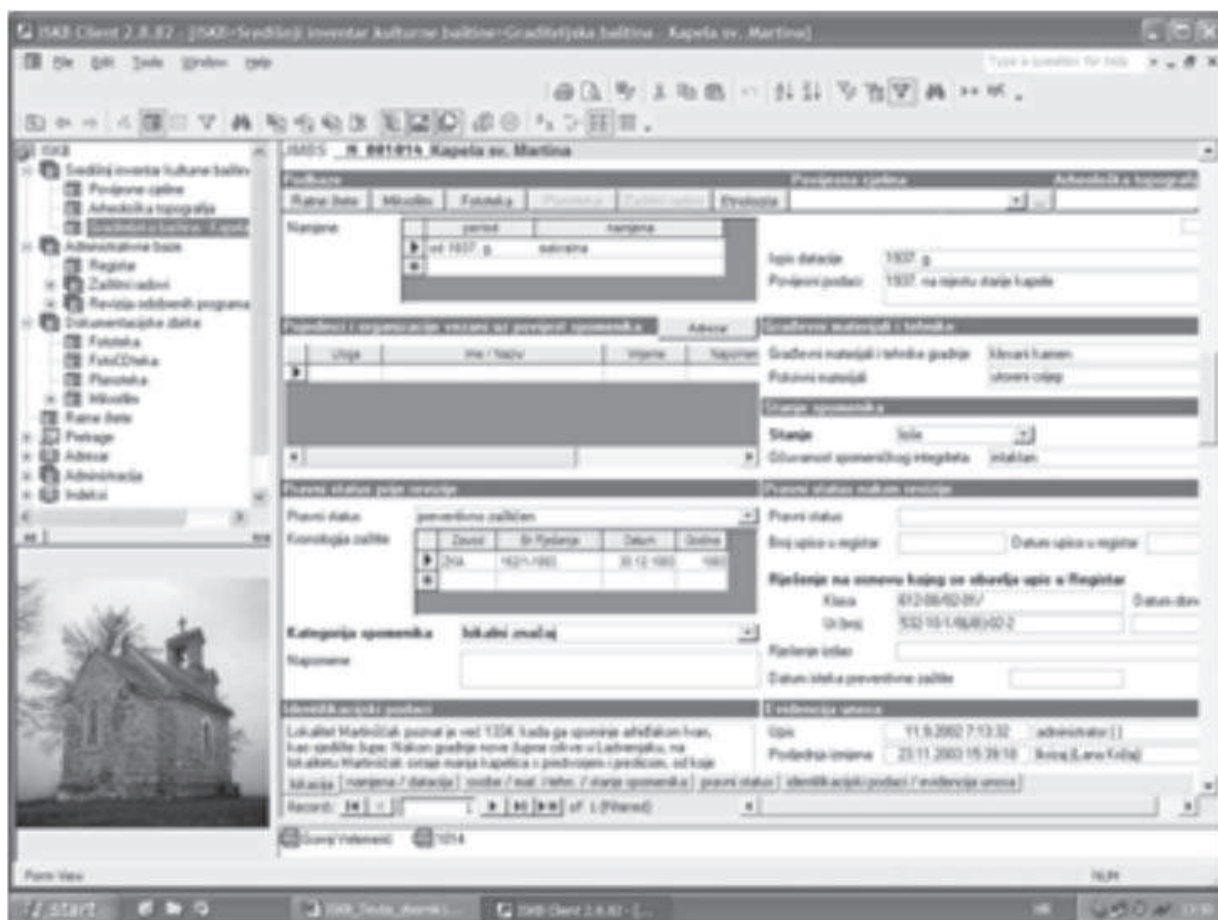
Središnji inventar je popis ili katalog cjelokupnoga spomeničkog fonda nepokretne kulturne baštine na području RH. Razdijeljen je u tri baze podataka - *Povijesne cjeline, Arheološku topografiju i Graditeljsku baštinu* - jer tako raznorodne kategorije ili klase kulturnih dobara nije moguće dokumentirati po jednoobraznoj strukturi podataka, već svaka od njih zahtijeva određenu modifikaciju osnovne podatkovne strukture.

Strukture podataka za svaku od spomenutih baza utvrđene su na temelju europskih standarda za dokumentiranje i inventariziranje kulturne baštine, tako da su sačuvani svi podaci iz prijašnje prakse bilježenja podataka i usklađeni, odnosno dopunjeni novima, koje preporučuju spomenuti europski dokumenti.¹

¹ Vidjeti:
The Council of Europe and cultural heritage 1954-2000 / ed. by José Maria Ballester. Strasbourg: Council of Europe, 2001.
Guidance on inventory and documentation of the cultural heritage / ed. by John Bold, Monique Chatenet. Strasbourg: Council of Europe, 2001.

Slika 1. Shematski prikaz osnovne strukture podataka o spomeniku

Slika 2. Graditeljska baština – izgled korisničkog sučelja

Polazišna baza cijelog sustava jest baza *graditeljske baštine* jer to je onaj dio spomeničkog fonda koji je brojčano najzastupljeniji (oko 8 400 spomenika), pa se na nju vežu sve ostale baze. Zato je prema Preporuci Vijeća Europe² brižno definirana struktura podataka za dokumentiranje pojedinačnih nepokretnih spomenika i njihovih sklopova (dakle, graditeljske baštine), a potom je taj polazišni model, uz konzultaciju adekvatnih međunarodnih smjernica, prilagođen povijesnim cjelinama i arheološkoj topografiji.

Osnovni podaci o graditeljskoj baštini, odnosno o pojedinačnim građevinama i njihovim sklopovima, grupirani su u sljedeće skupine podataka:

1. Ime (naziv) spomenika i reference,
2. Lokacija,
3. Namjena,
4. Datacija,
5. Pojedinci i organizacije vezani uz povijest građevine,
6. Građevni materijali i tehnike,
7. Stanje spomenika,
8. Pravni status/zaštita,
9. Bilješke (povijesni sažetak i opis spomenika).

Takva osnovna struktura podataka primijenjena je, uz neke nužne modifikacije, i u preostale dvije baze podataka - u *Središnjem inventaru*, odnosno u *Povijesnim cjelinama* i *Arheološkoj topografiji*.

² Core Data Index (indeks osnovnih podataka) za povijesne građevine i spomenike graditeljskog naslijeđa: Preporuka R (95) 3 Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama za usklađivanje dokumentacijskih metoda i sustava vezanih uz povijesne građevine i spomenike graditeljskog naslijeđa. // Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske. 22/23 (1996/97), str. 181-187.

Administrativne baze

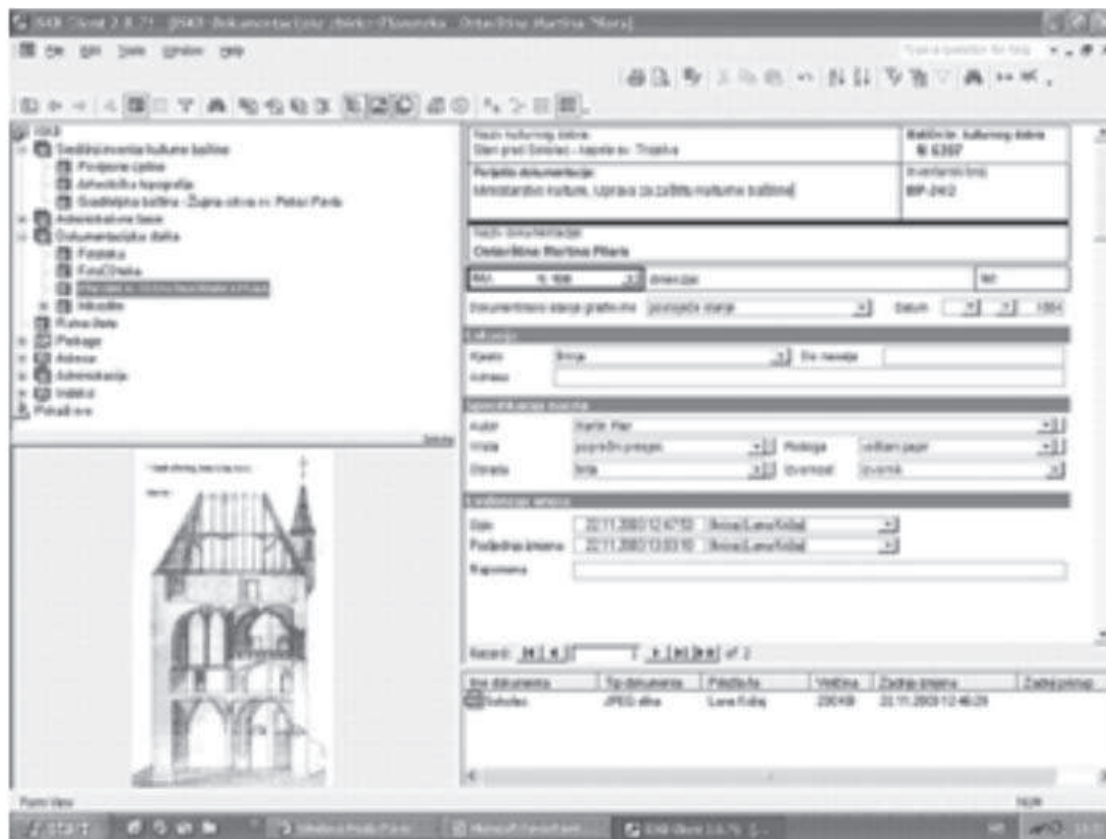
Drugu cjelinu ISKB-a Teuta čine *Administrativne baze*, kao što je baza *Zaštitnih radova*, pomoću koje se obavljaju administrativni poslovi prikupljanja i obrade prijedloga programa zaštitnih radova na spomenicima kulture, te baza *Registra kulturnih dobara RH* pomoću koje se provodi revizija pravnog statusa cjelokupnoga spomeničkog fonda na području RH. Riječ je o opsežnom poslu usklađivanja postojećih rješenja o pravnoj zaštiti kulturnih dobara s aktualnim zakonskim propisima. Naime, stupanjem na snagu novog Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara³ iz 1999. godine, te Pravilnika o Registru kulturnih dobara RH⁴ iz 2001. godine bitno je promijenjen prijašnji sustav pravne zaštite spomenika kulture koji se temeljio na starom zakonu iz 1967. godine. Kako je "stari" Registar utemeljen na zakonskim propisima iz 1967. godine poslužio kao polazište za izradu Središnjeg inventara, tako je sada potrebno te podatke revidirati i uskladiti s novim propisima, što je programski zadatak Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture.

Dokumentacijske zbirke

Sljedeću cjelinu čine *Dokumentacijske zbirke*, odnosno baze podataka *Fototeke*, *Mikroteke*, *FotoCDteke* i *Planoteke*. To su računalna pomagala za inventariziranje i katalogiziranje dokumentacijskih zbirki s područja zaštite kulturne baštine

³ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. // Narodne novine 69 (1999), str. 2587-2601.

⁴ Pravilnik o registru kulturnih dobara Republike Hrvatske. // Narodne novine 37 (2001), str. 1103-1107.

Slika 3. Planoteka – izgled korisničkog sučelja

u vlasništvu Ministarstva kulture RH⁵, a to su:

1. Planoteka, zbirka starih zemljopisnih karata i grafička zbirka. Sadržava planove, projekte, nacрте, snimke i terenske skice nastale u razdoblju od 1800. do 1970. godine, kojih prema inventarnoj knjizi ima 7.320, te 834 grafička lista tematski vezana za kulturnu baštinu, nastala u rasponu od 1888. do 1950. godine.

2. Mikroteka obuhvaća mikrofilmove tehničke dokumentacije spomenika kul-

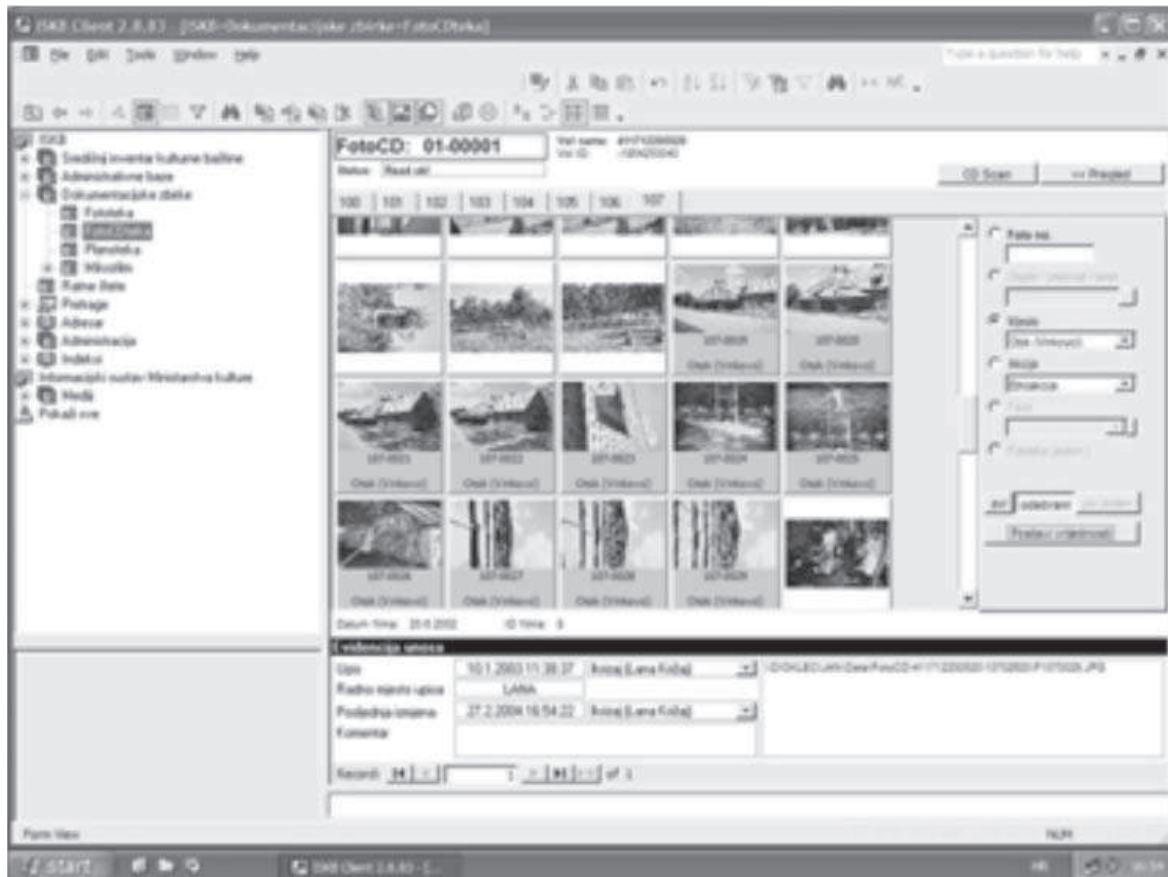
ture, čiji se originali nalaze u planotekama konzervatorskih odjela⁶ službe za zaštitu kulturne baštine i drugih ustanova. Snima se od 1979. godine. Do danas je snimljeno oko 90.000 snimaka u dva tematski odvojena dijela: mikrofilmovi iz planoteka pojedinih ustanova i mikrofilmirana ostavština pojedinih značajnih arhitekata.

U bazu podataka *Mikrofilm* zasad je upisano 22.000 jedinica.

3. Fototeka sadržava oko 30.000 negativa i oko 51.000 pozitiva, snimljenih u razdoblju od približno 1860. godine do

⁵ Informacijskim sustavom Teuta zasad su obuhvaćene samo četiri (4) navedene dokumentacijske zbirke, koje, dakako, nisu jedine zbirke što ih Ministarstvo posjeduje. Tu se su još i hemeroteka, topografska zbirka, zbirke starije pisane građe, zasebni korpusi dokumentacije o orguljama, mozaicima i zidnim slikama itd., za koje tek treba izraditi računalne baze u sklopu Teute.

⁶ Riječ je o Konzervatorskim odjelima Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, odnosno o bivšim Regionalnim zavodima za zaštitu spomenika kulture (Dubrovnik, Karlovac, Osijek, Požega, Pula, Rijeka, Split, Šibenik, Varaždin, Zadar, Zagreb).

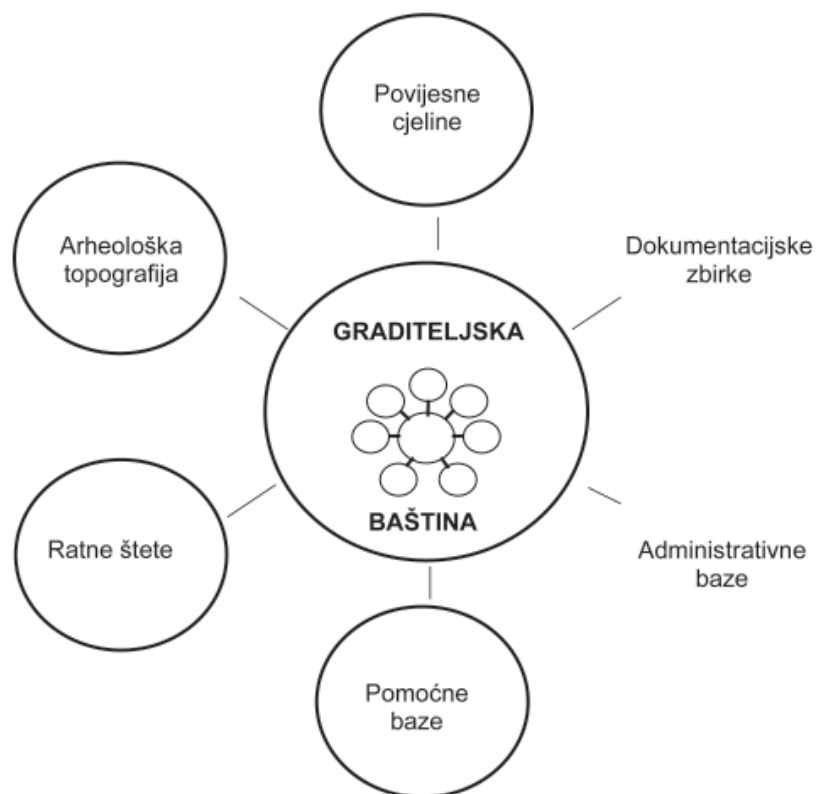

Slika 4. FotoCDteka – izgled korisničkog sučelja

danas, te oko 500 negativa na staklenim pločama i zbirku razglednica (oko dvije ladice).

Fototečni fond sustavno se digitalizira, tako da je do sada u bazu uneseno i oko 8.200 fotografija.

4. FotoCDteka najmlađa je dokumentacijska zbirka (osnovana 2002. godine), a obuhvaća fotografije snimljene digitalnim fotoaparatom tijekom akcija evidentiranja i inventariziranja kulturne baštine koje provodi Uprava za zaštitu kulturne baštine, pohranjenima na CD-ROM-ove. Zbirka zasad ima 60 kom-

Slika 5. Shematski prikaz relacijskog modela ISKB-a Teuta

paktnih diskova, koji se brzim i jednostavnim postupkom učitavaju u bazu podataka.

Sve te baze povezane su s bazama Središnjeg inventara u jedinstveni relacijski model (sl. 5.), a kao poveznice služe referencijalni brojevi spomenika: **JMBS** - jedinstveni matični broj (pojedinačnog) spomenika, tj. oznaka spomenika unesenoga u bazu *Graditeljska baština*; **JBML** - jedinstveni matični broj lokaliteta u bazi *Arheološka topografija*; te **JBMC** - jedinstveni matični broj cjeline u bazi *Povijesne cjeline*.

Ratne štete

Baza *Ratne štete* nastala je kao rezultat popisa i procjene ratne štete na nepokretnim spomenicima kulture⁷ i sadržava 2 423 unosa, a preko referencijalnog broja spomenika (JMBS) povezana je s bazom *Graditeljska baština*.

Pomoćne baze

Preostali dio *Informacijskog sustava kulturne baštine RH Teuta* čine pomoćne baze kao što su Adresar pravnih i fizičkih osoba, zatim službeni popis naselja u Republici Hrvatskoj (Državni zavod za statistiku) te, kao posebno važan dio sustava, *Tezaurus spomeničkih vrsta*. Potreba za uspostavljanjem jedinstvene klasifikacije spomenika kulture i jedinstvenoga spomeničkog nazivlja već je odavno prepoznata kao najveća boljka konzervatorske i restauratorske dokumentacije.

⁷ Vidjeti: Ukrainčik, V.; Uršić, B. Ratne štete na spomenicima kulture. // Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske. 24/25 (1998.-99.), str. 7-55.

Zato je, na temelju ISO standarda za izradu jednojezičnih⁸ i višejezičnih⁹ tezaurusa i relevantnih stranih tezaurusa¹⁰, te na temelju dosadašnjih hrvatskih iskustava¹¹, razvijena složena aplikacija za kompilaciju tezaurusa, te je započet rad na prikupljanju termina i izradi rječnika spomeničkog nazivlja. Nakon dovoljnog broja prikupljenih pojmova, tezaurus će biti povezan s bazama Središnjeg inventara kao pomagalo za nadzor nazivlja, što će pridonijeti većoj konzistentnosti podataka, a time i njihovu kvalitetnijem pretraživanju.

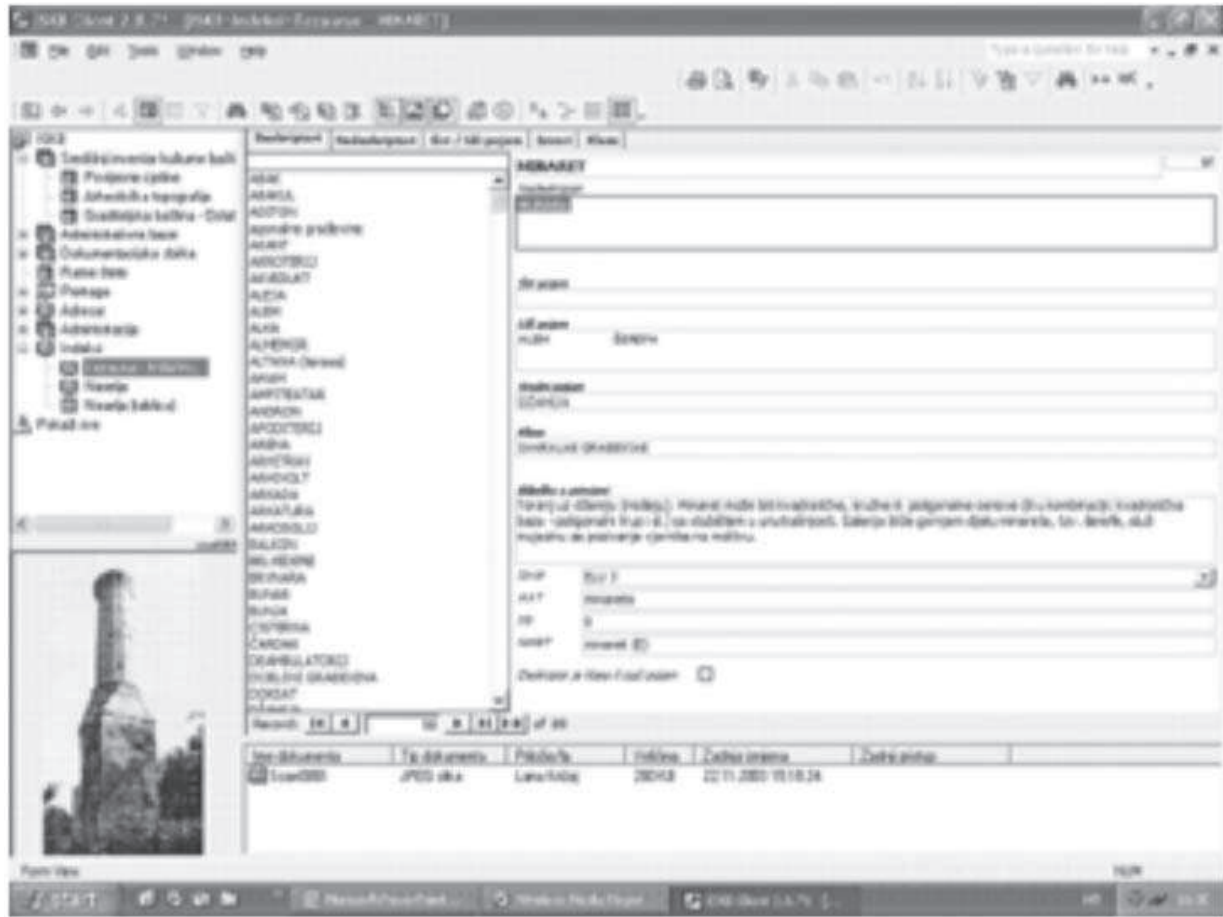
Konačno, među pomoćnim bazama nalazi se i datoteka korisnika pomoću koje se obavlja administriranje cijelim susta-

⁸ ISO 2788 : Documentation - Guidelines for the establishment and development of monolingual thesauri. 2nd ed. 1986-11-15. Geneva : ISO, 1986.

⁹ ISO 5964 : Documentation - Guidelines for the establishment and development of multilingual thesauri. 1st ed. 1985-02-15. Geneva : ISO, 1985.

¹⁰ Navodimo same neke:
Thesaurus of Monument Types : A Data Standard for Use in Archaeological and Architectural Records. 2nd ed. Swindon : RCHME & English Heritage, 1998.;
Art and Architecture Thesaurus. Getty Information Institute.
http://www.getty.edu/research/conducting_research/vocabularies/aat/index.html (2004-02-27);
Ministère de la Culture et de la Communication - direction de l'Architecture et du Patrimoine. Base de données Thésaurus. <http://www.culture.gouv.fr/documentation/thesarch/pres.htm> (2004-02-27).

¹¹ Maroević, Ivo. Model dokumentacije za izradu povijesno-umjetničke topografije na području Hrvatske s mogućnošću primjene automatske obrade podataka. // Vijesti muzealaca i konzervatora. 2-3 (2001), str. 82-117.

Slika 6. Tezaurus – izgled korisničkog sučelja

vom, tj. upravljanje korisnicima i dodjeljivanje prava za rad sa sustavom i za njegovu upotrebu.

DALJNI RAZVOJ

Informacijski sustav kulturne baštine Teuta zamišljen je kao otvoreni sustav koji će se sustavno dograđivati novim sadržajnim cjelinama, pa se tako u sljedećoj fazi predviđa izrada baza podataka za hemeroteku, orgulje, mozaike, te pokretnu i nematerijalnu kulturnu baštinu.

Također se predviđa integriranje geospacijalnih podataka u sustav i izgradnja geografsko-informacijskog sustava kulturne baštine.

Nadalje, kako bi se omogućio simultani rad na sustavu i u dislociranim konzervatorskim odjelima diljem Hrvatske, te povezivanje sa sustavom BREUH, koji razvija Hrvatski restauratorski zavod, planira se podizanje sustava na web tehnologiju. Osim što ćemo time olakšati pristup podacima stručnjacima iz konzervatorske i restauratorske djelatnosti, takav način rada, u kojemu će daljnji posao na unosu i ažuriranju podataka biti distribuiran na Konzervatorske odjele Ministarstva kulture, pridonijet će njihovoj točnosti i kvaliteti.

Usto, webtehnologija će nam omogućiti da kao tijelo državne uprave ispunimo i našu obvezu informiranja javnosti o

svom djelovanju, čime se podiže opća svijest o kulturnoj baštini, potvrđuje identitet zajednice i pojedinca, potiče interes za baštinu, što sve pridonosi njezinoj zaštiti i očuvanju.

Stoga želimo naše podatke putem Interneta učiniti dostupnima najširoj javnosti, ali svakako uz provedene nužne sigurnosne mjere kako baš tu baštinu koju nastojimo zaštititi ne bismo izložili opasnostima od uništenja, pljačke ili vandalizma, nepromišljeno objavljujući podatke o položaju, primjerice, nezaštićenih hidroarheoloških nalazišta u Jadranskoj moru ili građevina s vrijednim inventarom koje nisu u upotrebi, a nemaju adekvatnu čuvarsku službu.

INFORMATION SYSTEM OF CULTURAL HERITAGE OF THE REPUBLIC OF CROATIA TEUTA

Information system of cultural heritage TEUTA has been developed in the Ministry of Culture primarily to ensure efficient protection of cultural heritage, but also to serve the wider professional community as well as the general public via the open public access through the Internet.

The system has three main purposes: the first and the fundamental one is to ensure an insight into the complete stock of cultural monuments of the Republic of Croatia; the second one is the creation of «knowledge base» necessary for fulfilling the tasks of cultural heritage protection by the way of offering the insight into the existing documentation on a certain monument; and the third one is the preservation of cultural heritage in the most literary way – the digitizing of documentation collections, which are already by themselves cultural heritage, is the most efficient way of their protection.